

Szerkesztőség és kiadó-hivatal:

Budapest, V. ker. főút 30. sz.

II. emelet, 18. ajtó,

hová az előfizetési pénzek, kéziratok és felszólamlások küldendők.

Bérmertetlen levelek el nem fogadtatnak.

Kéziratok vissza nem küldetnek.

SZOMBATI UJSÁG.ZSIDÓ VALLÁSI, KÖZSÉGI, TÁRSADALMI ÉS KÖZMŰVELŐDÉSI
HETILAP.

Előfizetési díj:

Egy évre	6 frt
Fél évre	3 „
Negyedévre	1 „ 60 kr.
Egyes szám	12 „

Hirdetési díj:

Egy kéthasábos petsor . . .	10 kr.
Többszörös hirdetésnél . . .	7 „
Nyilttér sorja	20 „
Bélyegdíj	30 „

minden beigtatás után.

Tartalom: A f. középiskolai zsidó tanulók hitoktatása. A polgári házasság Magyarországon. — Pár szó a „Válasz a felekezeti hydra” című cikkre. — Nyilatkozat. Deuts Emiltől. — A tanító önszegélyző egylete. Rozenstein Jónástól. — Bibliai fejtegetési tanulmányok. Steiner Ignácztól. — Az izr. felekezeti iskola és a vallásoktatás. Wiener Józseftől. — Levelezések. — Különfélék. — Szépirodalmi csarnok: Jokli. Szentesi Rudolftól.

A f. középiskolai zsidó tanulók hitoktatása.

Néhány héttel ezelőtt azt a hirt közöltük, hogy a pesti zsidó hitközség felmentette hitszónokait a hitoktatás alól s egyuttal megígértük, hogy az okitudása után e ferde eljárást elmékedés tárgyává teendjük.

Utána jártunk a dolognak és csak annyit tudtunk meg, hogy a rabbinatus ügyei annyira felszaporodtak, hogy nem marad a hitszónokoknak idejük a hittanítási teendők végzésére.

Az ok első pillanatra igen plausibilisnek tetszik, de nem úgy, ha egy kissé közelebről vizsgálják.

Tudvalevőleg általános a panasz, hogy fiatalágunk mindinkább elidegenedik ősei vallásától. E tény már régóta képezi vita tárgyát a felekezeti lapoknak s a hosszas fejtegetések és viták végeredményökben mind oda lyukadnak ki, hogy sem a szülői ház, sem az iskolák nem teszik meg ebbeli kötelességöket.

Véleményünk szerint még egy harmadik tényező is közreműködik arra nézve, hogy fiatalágunk a zsidó vallást megvesse s ezen tényezőt középiskolai hittanáraink képezik.

Meggyőződésünk szerint sem a szülők, sem az elemi tanítók nem veszik oly könnyedén a vallásos érzület fejlesztését, mint a középiskolai hitoktatók. Tisztelet a kivételeknek, de a legtöbb középiskolai zsidó hitoktató vagy nem bir elég képességgel e fontos hivatalra, vagy — s ez különösen papjainkról szól — méltóságukon alólinak tartják a tanítást s így nyögnek tartván e tisztet, csak kényszerből teljesítik az ebből folyó munkát. Hogy milyen a kényszermunka, azt felesleges fejtegetnünk.

Itt már most az a kérdés támad, hogy mi szükségesebb tulajdonképen, a templomi hitszónoklat, mely az érett emberek oktatását célozza, vagy a hitoktatás, melylyel a fiatalág vallási érzületét kelene fejleszteni.

Megvalljuk, hogy a felelet sokkal nehezebb a kérdésnél; de mind a mellett megkísértjük megadni rá azt.

A zsidó pap tulajdonképen csak tanító, ezt mutatja neve, de bizonyítja azon tény is, hogy a

régi zsidó papok főleg a fiatalság oktatásával foglalkoztak, a mennyiben mindegyik több, kevesebb hallgatót gyűjtött maga köré s oktatta őket a zsidó hittudományban. A templomi szónoklat csak mintegy mellék foglalkozását képezte, miért is legfőlebb 3—4-szer évenként hallatta szavát a templomban.

S ki merné állítani, hogy az emberek akkor nem voltak vallásosabbak és — erkölcsösebbek, mint manapság, midőn papjaink a templomba helyezik működésük sulypontját?

De mi ezt igen természetesnek is találjuk. A hit fejlesztésének ideje nem az érett, hanem a gyermek és serdülő korra esik. Az érett ember már elvek után halad, miket vagy élettapasztalata vagy világnézlete alapján állapít meg maga magának; reá néve tehát az oktatás, a hitszónoklat legfelebb serkentő, de korántsem irányt adó hatással lehet. Nem úgy a gyermek és ifju; ezeknek sem tapasztalatuk, sem világnézletök nincsen, mik szivöket meglágyítanak, vagy megkérgesítenék, szivök tehát teljesen fogékony az oly dolgok iránt is, miket, ha nem is birnak fölérni ésszel, üdvösöknek bizonyítottak előttük. Az oktatás ennél fogva ezeknél sokkal gyümölcsözőbbnek kell, hogy legyen, mint amazoknál.

S mennyivel hatásosabbnak kell lenni a hitbéli oktatásnak, ha a vallásbéli fogalmak megértésére képes közönségnek nyujttatatik, De ha ifjaink hitoktatásával semmit, vagy csak keveset törődünk, soha sem lesznek azok figyelmes és hálados hallgatói bármely hitszónoknak, ha Demosthenes szónoki képességével bir is, ezek legfőlebb bámolni fogják szónoki ékesszólását de szivök sohasem fog megnyilni tanai előtt.

Mindezek daczára a tapasztalat és a fönt érintett incidens is azt mutatja, hogy községeink és papjaink nem a fiatalság hitoktatását, hanem a templombeli hitszónoklatot tartják földolognak, különben csak nem juthatott volna eszébe azon községnek, mely oly nagy előszeretettel a haza vezérközségének, neveztetí magát, de még miben sem igazolta az erre való jogosultságot, hogy azon határozatát, melyet csak néhány évvel ezelőtt szükségből hozott, minden fontosabb ok nélkül megmásítsa.

Megengedjük, sőt meg vagyunk róla győződve, hogy a budapesti rabbinatus teendői annyira felszaporodtak, hogy alig győzi; de akkor nem a legfontosabbat kellett volna a papok vállairól levenni, hanem olyat, mit kevésbé képzett ember is elvégezhet.

A középtanodai tanulók hitoktatása nemcsak héber, hanem bő történelmi és bölcsészeti ismereteket is igényel; ezt tehát csak oly ember kezelheti, ki az említett disciplinákban tanulmányai folytán kellő jártasságot szerzett magának. Az oly ifju, ki a VII. és VIII. gymn. osztályban már logikát, lélektan és etikát tanul, meg nem emésztí az oly tanítást, mit egy minden bölcsészeti és általános magasabb képzettséget nélkülöző ember neki ad. Az ő ismeretköre már annyira kitágult, hogy nem fogadhat minden véleményt kézpénz gyanánt, különösen ha abstract dologról van szó, ő az oknak okozatát is akarja tudni, a történelmi tények összefüggésének oknyomozásilag bebizonyított szükségképiségéről kíván meggyőződni; mihelyt e tekintetben ki nem elégitik, nem tartja a dolgot érdemesnek arra, hogy szellemi gyomrát megterhelje vele.

Az ily oktatás nyújtására csak szakavatott, kellőleg iskolázott, egyetemet végzett ember képes s mert a pesti zsidó községben csakis a hitszónokok dicsekedhetnek ily készütséggel, hiba volt őket a hitoktatás alól felmenteni.

De ha már megtörtént, a minek meg nem kellett volna történni, legalább azt vártuk volna, hogy hasonló minőségű szakemberekről fognak gondoskodni, kiket e fontos hivatallal fel lehet ruházni.

A nyilvánosságra kiszivárgott hírek azonban épen az ellenkezőről szólnak. Az hirlik ugyanis, hogy a középtanodák alsóbb osztályait a rabbiképző-intézet növendékeire akarják bízni, a felsőbb osztályokat pedig a hitközség azon hitoktatójára, kitől csak néhány évvel ezelőtt azért vonták azt el, mert nem tartották eléggé képesnek reá.

Nyilvánvaló dolog, hogy a rabbiképző-intézet hallgatóinak, mint majdani hitoktatóknak, szükségök van gyakorló iskolára, hol a hittanítás módszerével és gyakorlati kivitelével megismerkedhessenek. Ily célból azonban szakavatott férfinak kell a gyakorló iskolát vezetni, hogy az ő előadásából elsajátíthassák a szükséges tanítási képességet s az ő vezetése alatt szerezhessék meg a tanítási gyakorlatot. A gyakornok nem lehet egyuttal gyakorló tanító is, hanem legfőlebb gyakorló növendék, ki a mester oldalán képezi magát. Szörnyű balfogás volna tehát, ha a pesti izr. hitközség akár humanitási, akár más okoknál fogva e tervet megvalósítaná. De igenis hálás cselekedetet gyakorolna, ha kellőleg képzett hitoktató alkalmazása mellett, a hittani iskolát gyakorló iskola gyanánt átengedné a rabbiképző-intézet növendékeinek. Azokat mint hitoktatókat alkalmazni, egyenlő volna a hitoktatási intézmény tönkre tételével, nem azért mintha egyik másik különösen felsőbb osztálybeli növendék nem birna elég ismerettel az 1—4 osztályu középtanodai növendék hitoktatására, hanem

azért, mert e téren amugy is nagyon meglazult fegyelem végképen megbomlanék és a hitoktatásnak a növendékek részéről máris feltűnően történő elhanyagolása még csak fokozódna, ha fiatal gyakorlatlan és auctoritással nem bíró növendékek vezetnék azt.

A felsőbb osztályok vezetését illetőleg elmondottuk már véleményünket s nekünk határozott meggyőződésünk, hogy az, ki a bölcsészeti disciplinákat nem érti, nem adhat elő oly tárgyat, mely főleg bölcsészeten alapszik s különösen nem adhat elő oly hallgatóknak, kik már bölcsészeti disciplinákban nyernek oktatást.

Ezeket tartottuk szükségesnek a pesti izr. hitközségnek az említett határozattal és célba vett intézkedésekkel szemben figyelmébe ajánlani, jóllehet tudjuk, hogy a falra borsót hánytunk, mert az az egy-két ember, ki a pesti izr. községet vezeti nem ismer el auctoritást semmi féle dologban, legyen az tudományos vagy nem tudományos.

A polgári házasság Magyarországon.*)

(A javaslat az igazságügyi bizottságban.)

A képviselőház igazságügyi bizottsága f. hó 11-én délután 5 órakor H o v á t h Lajos elnöktele alatt tartott ülésében tárgyalás alá vette a k e r e s z t é n y és izraelita között, valamint az országon kívül kötött polgári házasságról szóló törvényjavaslatot.

Az ülésen a kormány részéről P a u l e r Tivadar igazságügyminiszter volt jelen.

Elnök az ülést megnyitván, megkezdett a napirenden levő javaslat általános tárgyalása.

Literáty előadó politikai és juridikai szempontból bírálja a javaslatot; szerinte politikai oldalról a zsidók egyenjogúsága által már meg van a kérdés oldva, csak azon hiányt kell pótolni, hogy az egyenjogusított zsidók és keresztények között a házasság is törvényesen megköthető legyen; juridikai oldalát tekintve az ügynek oda kell törekedni, hogy az örökösödési bonyodalmak, melyek eddig előfordulhattak, megszüntetessenek, Tagadja, hogy az általános polgári házasság behozatala szükség volna; szerinte legsürgősebb teendő volna a házassági ügyekben a szentszékek biráskodását megszüntetni, mire nézve határozati javaslatot is fog majd benyújtani. A javaslatot különben általánosságban elfogadásra ajánlja.

P a u l e r igazságügyminiszter az egyházi biráskodás megszüntetéséről szóló javaslatot nem fogadja el, mert az össze nem illő tárgyakat zavarva össze. Ajánlja a javaslatnak változatlanul való elfogadását.

H o d o s s y szerint ezen javaslat kompromittálja a kötelező polgári házasság eszméjét; e javaslat egész különleges szabályokhoz köti a zsidók és keresztények házasságát s ezzel azt kívánja, hogy kik ily házasságot kötnek, ellentétbe tegyék magukat mindazon előitéletekkel, melyekkel a kormány maga sem mer megküzdeni. A javaslat még a kitűzött célt sem fogja megvalósítani, azért a javaslatot nem fogadja el. Megjegyzi különben, hogy a törvény indoklásának logikája is a kötelező polgári házasság szükségességét igazolja, a törvényjavaslat azonban egy olyas valami, mely mint kivételes, csak megbotrántkozásra alkalmas. Megfoghatatlan előtte, miért nem meri a kormány a kötelező pol-

*) Jóllehet a javaslat tárgyalása minden napilapban megjelent, mégis szükségesnek tartjuk annak közlését, mivel jogi rovatvezetőnk legközelebb reflektálni fog reá. De mert a dolognak nem csak jogi, hanem vallási oldala is van, kérjük az erre hivatottakat, sziveskednének theologiai szempontból is hozzá szólni a tárghyhoz. Szerk.

gári házasság intézményét behozni, midőn az országgyűlés is kimondotta annak szükségességét. Ha Franciaországban, hol a lakosság nagy része katolikus, üdvösnek bizonyult ezen intézmény, mennyivel inkább üdvös volna az hazánkban, hol a felekezetek annyira meg vannak oszolva. Ha a kötelező polgári házasság be nem hozatik, ezentul is megtörténhetik, hogy egy férfinak két törvényes özvegye marad, a kik mindketten törvényesen követelhetik a polgári jog által részökre biztosított özvegyi jogot.

Matuska teljesen osztja a Hodossy által felhozott aznn főelvet, hogy a kötelező polgári házasság behozható és üdvös volna, de a viszonyok hatalma által kényszerítve, mégis elfogadja a javaslatot, mert az tagadhatlanul nagy szükségét pótol. Ohajtja azonban határozati javaslatban himondatni, hogy mihelyt lehető, a kötelező polgári házasságról törvényjavaslat terjesztessék elő.

Kőrösy szerint az a helyes, ha úgy a házasság kötésére, mint az elválásra nézve egyforma szabályok vannak érvényben, azért a kötelező polgári házasság eszméjét tartja helyesnek. Elfogadja a javaslatot, mert azt uttörőnek tartja; ámbár méltán lehet félni, hogy e javaslat a kötelező polgári házasság eszméjét népszerűsíteni fogja. Megjegyzi különben, hogy a javaslatot úgy fogadja el, hogy az általában a keresztények és nem keresztények házasságról intézkedjék és ne csak a zsidókról szóljon.

Mandel a kötelező polgári házasság eszméjének feltétlen híve, nem osztja azt a nézetet, hogy csak akkor volna a kötelező polgári házasság behozható, ha kodifikált törvényeink volnának, utal Németország példájára, hol szintén többféle törvények voltak érvényben, mégis behozták a polgári házasságot. Mindazonáltal elfogadja a törvényjavaslatot, mert ez nincsen elveivel ellentétben, de elfogadja azért is, mert a jogegyenlőséget emeli érvényre s azt hiszi, hogy ez az antiszemitizmusnak is véget fog vetni.

Teleszky elfogadja a javaslatot, noha az elvi ideálját nem képezi.

Komjáthy nem fogadja el a javaslatot még általánosságban sem, mert szerinte a miniszter is mint okos ember bizonyára a kötelező polgári házasság mellett volna, de mert a klérus más nézetben van, nem meri meggyőződését követni, mert a klérus különösen mint kormányt fentartó testület nagy hatalom. Az országos közvélemény minden valláskülönbség nélkül nyilatkozik a kötelező polgári házasság mellett, annak behozatala tehát senki vallási testületét sem sértené, csakis a papok vannak az ellen, kik ezt a magok szemponjából hatalmi kérdésnek tekintik. Ezen javaslat csak kibuvó ajtó az országos közvélemény hangos követelése alól. Megjegyzi, hogy a javaslat ellen fog szavazni, azt azonban nem tagadja, hogy az ország zsidó vallásu polgárait ez némi részben meg fogja nyugtatni s mint ilyennek lesz jó eredménye is.

Györry Elek úgy találja, hogy ideiglenesség szempontjából sem alkalmas ezen javaslat, mert ha a kormány kijelenti, hogy rövid idő alatt előterjeszti az általános házassági jogot, akkor árt ily ideiglenességgel, ha pedig nem jelenti ki, nem való az ideiglenesség és a javaslat csak elodázást szül.

Pauler miniszter megjegyzi, hogy mivel a kormány a zsidók és keresztények közötti házasság megkötését szükségesnek tartja, azért nyújtotta be a törvényjavaslatot, ezen javaslat egyáltalában nem gátolja, hogy jövőre a törvényhozás más irányban intézkedhessék, ha annak ideje elérkezik és ha az lehető lesz. A javaslatot ajánlja elfogadásra, mert ha el nem fogadtatik, akkor azok nyernek, kik egyáltalában nem akarják a házasságtörés terén a helyzetet megváltoztatni.

Literáty czáfolja Hodossy nézeteit, s azt hiszi,

hogy a javaslat, mely az ország polgárai között, kik egyenjogúak, a házasság megkötését lehetővé teszi, a jogegyenlőség kifolyása.

Ezután következett a szavazás. A javaslat mellett szavazott 6, ellene pedig 5 tag s így a bizottság a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta.

Ezzel az ülés véget ért.

Pár szó a „Válasz a felekezeti hydra“ című cikkekre.

A „Szombati Ujság“ márczius 31-iki számában fenti cím alatt jelent meg Sz. urtól egy cikk, melynek éle nagyobb részt személyem ellen van intézve, mert a megtisztelő s kirívó betűkkel nyomtatott „egy“ alatt csekélységem van értve; engedje meg tehát ebből kifolyólag, hogy az, ki bár nem tisztességes fegyverekkel lettem megtámadva, annál nemesebb eszközökkel védhessem magamat. Mindenekelőtt kötelességemnek tartom kijelenteni, mitzerint P. urat cikkének írására nem én buzdítottam, annál kevésbbé tolmácsoltattam általa nézeteimet. Ha irt az illető, úgy csak saját maga nézetét és véleményét tette papírra, de hogy nekem valamiképen osztályrészem volna benne, azt határozottan tagadodom. Mert számárbörbe öltözött oroszánt csak azok az egyének állítanak ki a sikra, kik Szontágh zsidó tanító urat¹⁾ vették rá saját neve alatt mások eszméivel hősieskedni.

Nincs szerencsém ez urat ismerni, s viszont az sem ismer engem, csupán e kölcsönös ismeretlenségnek a következménye, hogy az illető oly ferde világításban mutatott be engem e becses lapok olvasóinak; csupán e körülménynek tulajdonítható, hogy Sz. ur epébe mártott tolla nem saját józan esze dictálta vonásokat közölt felőlem, hanem számos kárörvendő ferde gondolkodásának hü lenyomata volt ez.

„Minden szónál többet ér a tett“ régi közmondáshoz alkalmazkodva, stricte a megtörtént igazság elmondására fogok válaszomban szoritkozni. Mintegy 10 éve annak, hogy Szolnokra jöttem s itt megtelepedtem. Első dolgom volt magamnak a hitközségi viszonyokról kellő információt szerezni, megismerkedni hitfeleimmel, azok szokásaival stb.

S mit találtam? Mindaz, a mi vallásunkkal együtt jár, czeremonia, zsidó szokások, vallás erkölcsi dolgok zilált, össze-vissza hányt állapotban valának. A kóser hust minden ellenőrzés nélkül parasztasszonyok mérték a piaczon.²⁾ Zsidó mézárszékekről, azok ellenőrzéséről szó sem volt. A metszők éveken át vizsgálatlan állapotban éltek arauykorukat.³⁾ Zsidó hitfelekezeti iskola, melyben mindent tanítottak csak vallást nem, a gyermek a négy elemi osztály végeztével még csak becsületesen héberül olvasni sem tudott.⁴⁾ Pár éven át volt egy kis carriérem a jelenlegi tévesen „haladó“-nak nevezett községben; tévesen mondom, mert haladás és confessionslosigkeit egymást teljesen kizáró két fogalom.⁵⁾ Bocsánat e német

¹⁾ Talán csak nem lát valami meggyaláztatót ebben a czimben? Tudunkkal a zsidó tanító nagyobb részt a község legintelligensebb emberei közé tartozik s Sz. ur határozottan azok közé számítható. Nem is hisszük, hogy mások és nem saját nézeteit tolmácsolta volna, már azért sem, mert Szolnokon még elég ember van, ki irni tud s elég független, hogy véleményét bárkivel szemben kimondja.

²⁾ Engedje meg cikkíró ur, hogy ez állításában némi kétséget helyezzünk, mert mi is láttunk, már sok zsidó községet, még olyanakat is, miket rendszeren tréfi kehilának szoktak nevezni, de ilyesmit még sehol sem tapasztaltunk.

³⁾ Ha tisztességes emberek, ép annyira vagy tán még jobban lehet bennök megbizni, mint némely papban, ki az sem tudja, mi a pegima.

⁴⁾ Ez nem csak Szolnokon, hanem mindenütt úgy van, hol a szülők nem fordítanak különös gondot a héber olvasásra.

⁵⁾ Azt a sok felekezet nélküli tudós határozottan tagadásba venné.

szóért, de ezzel épen jól jelezhetem e község szellemét.⁶⁾ E csekély kitérés után, következtességgel akarom a megtörténtekeket elősorolni, s azt hiszem nem tekinti majd senki szerénytelenségnek, ha ezt a defensis szempontjából teszem. Bevásztattam mint képviselő a községbe, s mint tag az iskolaszékbe. Mindkét helyen megkezdém szerény munkámat. Mint községi képviselő keresztül vittem, hogy mézsárszéket építettek a templom mellett, melyben most már ellenőrizet alatt mérték ki a kóser hust. A metszők kötelesek voltak az én iniciatívámra valamely közellevő zsidó pap által magokat évenként megvizsgáltatni. Ez cselekedetem hervadt lombja a közs. ügyek terén. Még kevesebb babért arattam, a mire ugyan soha sem vágytam, az iskolaügy terén.

Viszásnak tűnt fel előttem az, hogy a tanítók sokalták és borzadtak tőle 2—3 órát tékozolni hetenként a héber tárgyakra, ellenben egy közülök szabadságot vett magának ker. catechismust előadni.⁷⁾

S e tanítóknak sikerült a bizottsággal elhítenni, hogy e tárgyak holtak, s meg sem érdemlik, hogy azokra az időt vesztegessék.⁸⁾ Nagy áldozatomba került az is, hogy a fiuk legalább a bibliát tanulják fedett fővel.⁹⁾ Én mint atya beláttam az ilyen vallástalan nevelés szomorú következményeit, mely itt, sajnos, oly mély gyökeret vert, és a mit csupán ilyen „felvilágosodott és intelligens“ tanítóktól lehet várni, kiknek egyik élőpéldánya az, ki ellenem ismeretlen léte e satirikus gunyos pamphletet irta.¹⁰⁾ Olyan vélemény után, mint a milyet ő nyilvánított,¹¹⁾ bátran sorozhatom Sz. urat a fent említett tanítók categoriájába.

A tanterv megállapításával is nehezen jöttünk tisztába; indítványom oda módosult, hogy kérjünk valamely haladó községtől egyilyent, s ennek nyomán rendezzük tanügyünket. A budapesti haladó hitközség iskolaszéke volt szíves egygyel szolgálni, de még e tervet sem találták mérvadónak, pedig ennek bazisa a haladó congressus statutuma.¹²⁾ Egész chaosz állott most be az ügyekben; az iskolaszék elnöke beadta lemondását. Kevés idővel következett a választás. Erős oppositio támadt ellenem s velem együtt mindazok ellen, kik még valódi zsidó községgé akarták alakítani őket. Proclamáltak, hogy menyire visz még az ilyen vezetés, kóser hust már eszünk, hébert tanítanak az iskolában, ha ez tovább is így megy akkor egész zsidókká leszünk. Ehez pedig kedvünk nincs.¹³⁾ Így történt, hogy én a választásnál, elegendő szavazatot nem nyervén, a képviselőből kimaradtam. Ez a rideg valóság, nem pedig azon caricatura, melyet rólam Sz. ur készíteni nem átalott. Nem illetem őt gunyszavakkal, nem kárhoztatom érte, egyszerűen vigaszt lelek Bürger német költő „Trost“-jában:

⁶⁾ Az oly község mely isteni tiszteletről és iskoláról gondoskodik, nem illethető e megnevezéssel. Különbén a magyar kifejezés is anyit mond, mint a német

⁷⁾ Ez ugyan nem illő dolog, mert van elég zsidó könyv is; de subrosa megsugjuk a czikkirónak, hogy az ó-testamentum ott is csak olyan, mint a zsidók által irt könyvben, tehát nem oly égbé kiáltó dolog ha megtörtént is.

⁸⁾ Talán csak azt hitték el az iskolaszékkel, hogy a régenten divott 2—3 órás naponkénti héber tanítás fölösleges? Erre pedig mi is rászavaztunk volna.

⁹⁾ Pedig ezért áldozatot hozni kár volt, mert nincsen józan eszű zsidó pap a világon, ki ezt véteknél tartaná. Tessék csak elolvasni a lapunk m. é. folyamának 48. számában megjelent erre vonatkozó cikket s meg fog róla győződni, hogy helytelenül járt el.

¹⁰⁾ Ha nem volnának rosszabb tanítóink, mint a minő Sz. ur, akkor boldog kort énének iskoláink.

¹¹⁾ Hol és mikor nyilvánított ő oly véleményt, mely cikkirót erre feljogosítaná?

¹²⁾ Látszik hogy cikkiró nem szakember e téren, mert különben tudnia kellene, hogy a mi budapestieknek jó, annak nem kell okvetetlen Szolnokon is jónak lenni, sőt határozott nézetünk, hogy a budapesti tanterv egy vidéki zsidó iskolára sem alkalmazható. Hogy ez a Congr. szabályzatot alapszik, mit sem változtat a dolgon.

¹³⁾ Ez, úgy látszik, guny akar lenni, mert valóságának senki sem veheti.

Wenn dich die Lästerzunge sticht,
So lass dir dies zum Troste sagen:
Die schlechtesten Früchte sind es nicht
Woran die Wespen nagen.

Elősoroltam részletesen fény- és árnyoldalaival együtt mind azt, a mi reám vonatkozik, s a mi nevemhez kapcsolódik, míg a neolog község tagja voltam. A miket itt elmondottam, azok megmásíthatlan tények,¹⁴⁾ s ezzel szemben, bár hogyan vakítják a világot, bár hogyan ferditik a tényeket, álláspontomat változtatni nem fogom, s azoknak, kik ellenem rágalmakat kelteni még ezután sem tartozkodnak, egyszerűen nem válaszolok, mert az igazságot elmondva nincs többé egy szavam sem vesztegetni való.

Ilyen ferde viszonyokkal szemben, mi maradt számomra egyéb, mint zsidónak, ki a szülői házban ehez hasonlót nem látott? Egyszerűen asylumot keresni, hol az én conservativismusom a valláshoz, mit Práger ur a községünkre egész helyesen és joggal alkalmaz, érvényre juthat. S találtam is egy pár egyént, kik éveken át visszavonulva éltek, ezekkel szövetkeztem s alakítottam itt Szolnokon az aut. orth. községet.

Az a kétszáz felvilágosodott és intelligens tagokból álló, tanítójok által olyannyira felmagasztalt község, hadd virágozzék továbbra is, s kívánom, hogy mindig olyan hazafias! felvilágosodott! független! vallástalan! egyén nevelje gyermekeit, mint az országszerte, párdon, városzerte ismert kis Donnerstag Kobi! . . . . .¹⁵⁾

Szolnokon 1883. április 9-én.

Az az egy.

Nyilatkozat.

Én alant jegyzett kijelentem és bizonyítom, miszerint az elmúlt napokban nálam előfordult gyászos esetbenél, Feuermann József, mint a Chebra-Kadisa elnöke küldöttje nálam megjelent, és a boldogult gyermekem temetési költségének fedezésére, egyelőre is 100, szóval egy száz forintot érő zálogot kért.

Kelt Szolnokon, 1883. április 8-án.

Deuts Emil.

Az aláírás valódiságát tanusítja: Fischer Emánue és Diamant Ábrám.

A tanítók önszegélyző egylete

Löffler Jónás kartárs ur minap egy cikket tett közzé e lapokban, mely engem is arra késztet, hogy a tárgyhoz hozzászóljak.

Igen szép eszmét pendített meg Löffler ur, csak hogy annak kivitele nagy nehézségekkel jár. Én is sorakozom a szent ügy zászlaja alá, — habár még nincsen családom; de tanító fia létemre volt alkalmam megismerkedni a tanítói család nyomorával. Csatlakozásom tehát minden önérdéket kizár és a tárgyhoz való hozzászólásom nem egyéb az emberszeretet kifolyásánál.

Én első pillanatra beláttam ezen intézmény szükségét és szerintem az ilyen eszme elejtése égbé kiáltó bűn volna, melyért a zsidó tanítók eléggé nem bűnhődhetnének. Hisz isten is azt parancsolja, hogy az özvegyeknek és árváknak gondját viseljük s ez a legtöbb esetben a

¹⁴⁾ Egy ember csak egy ember; majd meglátjuk, mi szól ehez a szolnoki neolog község.

¹⁵⁾ Ez ismét guny akar lenni, jöllehet sem mi, sem olvasóink ki nem találják annak élet. Hogy miért nevezi Szontágh urat épen Donnerstag Kobinak, azt meg kellett volna mondani akkor tán neveltünk volna az élcezen olvasóinkkal együtt, de így még nem is mosolyoghatunk fölötte. Valjon Sz. ur vallástalan-e, arról nem szólhatunk, mert annyira nem ismerjük, de ha az ő községe megelégszik vallásosságával, senkinek sincs joga azt szemére lobbantani, mert ez meggyőződés dolga. Különbén azt hisszük, hogy sem Sz. ur sem a szolnoki község nem fogják magukon száradni hagyni e vádakat.

zsidó községek részéről meg is történik, ha valamely községi tag hátramaradottjairól van szó, de a tanító elhagyottjaival szemben vajmi ritkán cselekesznek így. Ha tehát a tanítók maguk-nem gondoskodnak saját nejeik és gyermekeik jövőjéről, más bizony nem törődik velök, de ha látják, hogy a tanítók csekély erejükhöz képest magok iparkodnak a bajon segíteni, nem hiszem, hogy más előbbkelő jómódu emberek is ne támogatóknak a tanítók ezen hasznos intézményét.

Jóllehet általánosságban osztom az indítványozó véleményét, egyben mégis eltér véleményem az övétől t. i. abban, hogy az özvegyeknek és árváknak jövője halálozások alkalmával történendő 2—2 frt gyűjtések által biztosíttassék. Az indítvány nemes, de kivihetetlen! mert az intézmény illetén módon létesítéséhez először 500 két frtot fizető tag, másodsor rögtöni fizetés kellene. De honnét vegyünk mindjárt 500 tagot? Nem hiszem, hogy ennyi összetoborozható volna. De még az I. ur által ajánlt gyűjtés sem vezetne szerintem célhoz.

L. ur azt is állítja, hogy az általános halálozás átlag évente 1—3, így tehát legalább 2—6 frt fizetendő évente. De ki áll jól azért, hogy csak 1—3 hal meg egy évben? Ki van-e zárva azon eshetőség, hogy több halálozás be nem áll? Ez esetben pedig többre menne a fizetendő quota, mintha rendes tagsági díjat fizetnének, mert így a fizetés nem volna biztos s csakis a halálozások számától függne! Itt számba veendő még azon eshetőség is, hogy a tanító a halálozaskor épen a 2 frt felesleggel nem rendelkezik. Hol vegye ő hát azt a 2 frtot, melylyel özvegyét biztosítani akarja?

L. ur ezen úgy akar segíteni, hogy az összeget a község fizesse a tanító rovására. Így tehát szájától vonja el a tanító a 2 frtot. Ez aztán annyit tenne, mint mást segíteni magam és gyermekeim koplaltatásával. Szerény véleményem szerint ez még nagyobb pénzhalmozás, a minő a tagsági díjak fizetésével történék, mert ilyenkor több gyűl össze, mintha csak tagsági díjat fizetnének. Meggyőződésem szerint a következő eljárás jobban célhoz vezetne:

I. Fizessen minden belépni kívánó, egészséges, tanító 40—50 krt havonta (ki többet akar fizetni, fizethet).

Ezt a csekély összeget könnyebben lehetne lefizetni, mert a tanító azt havi fizetéséből nélkülözés nélkül vonhatja le. Igen természetesnek tartom azonban, hogy a díjaknak a korral is összhangban kell lenniök.

II. Ne kapjon a tanító özvegye 1000 frtot egyszerre, hanem huzzon évi nyugdíjat, melyből legalább biztos kenyere legyen. Nem kell annak 1000 frt. Mit is csináljon vele! Üzletet nyisson, vagy a készből éljen! Vagy tén kamatra adja! Azt hiszem, hogy ez mind nem jó volna! Jobb volna tehát az összeget évi részletekben átadni az özvegynek. Hisz azon összegnek nem kell óriásnak lenni, mert vagyonnal nem kell ellátni az özvegyet, csak segíteni kell őt, hogy megélhessen. Megjegyzendő nek vélem még, hogy ezen kiosztandó összeg, mindegyiknél egyforma legyen; így aztán nem kell 500 tag sem!

III. Legyen kötelességévé téve minden tagnak, hogy környékében az alaptökének adakozás utján való gyarapításában közbejárjon. Erre persze azt fogják mondani: ez is koldulás!

Igaz, de tudtommal a sugáruti képzőművészeti akadémia szintén csak adakozás utján létesült. Szégyenli magát az akadémia e miatt?

Nem! Sőt ellenkezőleg büszke rá, hogy nemes koldulással birták előteremteni! Ki is van tüntetve arany betűkkel: a d a k o z á s u t j á n. Miért szégyelné tehát a tanító az ily nemes célra való koldulást!

Ha a tanító maga szégyenli özvegye és neveletlen kiskoru gyermekei jövőjének biztosítása céljából koldulni, akkor más még úgy sem teszi meg övéért halála után.

Szégyen-e az, ha minden tanító azt a megnyugtató

érzetet szerzi meg ily formán, hogy itt hagyott övéi bizonyos évi összeggel fognak ellátni, melyből megélhetnek.

Szégyen lesz-e, ha az itt hagyott tanító-árvákból a hazának derék polgárok, a társadalomnak hasznos tagokat és felekezettünknek igaz hívőket nevelhetnek majd?

Nem volna nagyobb szégyen az ellenkező?

Nem futná át szégyenpir arcainkat, ha látnók, hogy a tanító-árvák nevelésben nem részesülnek, hogy a tanító, ki egész életét a nevelésnek szentelte, halála után gyermekeinek vagyont nem adhatván, a legnagyobb nyomorban és inségben hagyja itt azokat, s csak fáradtsággal tudják megkeresni mindennapi kenyerüket?

Igy azonban a tanító nyugodt lélekkel élhet hivatásának, mert mentve van övéinek jövőjéről aggodni, minthogy biztosítva tudja azokat.

IV. Kivánatos volna egyuttal, ha bizonyos ünnepek és ünnepélyek alkalmával jótékony célú adakozás történék a templomban, mi által ezen üdvös intézmény fenállását még jobban biztosítanák. De még házassági ünnepélyeknél is, midőn mindenki lelkesült és szívesen adakozik, gyűjtéseket kellene rendezni.

V. A halálozások idején gyűjtött pénzt ne küldjék Palaesztinába, hanem osszák szét a hazai tanító árvái és özvegyei között. Vagy csatoltassék legalább egy része az alakuló alaptökéhez.*

VI. Még azt is jónak látom felemlíteni, hogy azon összegekből, melyeket a tanítók saját kiadványaik után nyernek, bizonyos részt bármily csekély legyen is az — az alaptökéhez csatolnának. — Miért lehet azok bizonyos részét más célra felhasználni? Miért erre nem? Véleményem szerint nincs ennél nemesebb cél, melyre gyűjtött vagy egyéb pénzt lehetne szentelni.

Föl tehát, lelkesült barátaim, ifju társak! Karoljuk fel ezen ügyet! Járjunk elő utánzásra méltó példával, mi ifju, nőtlen tanítók. Visszhangra talál majd intézkedésünk az idősebb, családos tanítóknál is. Isten segítse ezen intézményt.

Rosenstein Jónás,

faddi izr. tanító és hífközségi jegyző.

Bibliai-fejtegetési tanulmányok.

Irta: Steiner Ignác, Léván.

(Folytatás.)

A zsoltárok közül több, számszerint 12 (50; 73—83.) Aszattól ered. A 79-ben panaszkodik a költő: „Szolgáid holttestét az égi madaraknak vetették eledelül, hived tesztét a mezei vadaknak.“ Ezt a bibliamagyarázók Alkimosra vonatkoztatják, ki hatvanat a chaszidaeusok közül álnokul kivégeztetett. (II. Makkab. 7, 12—17.) Ez, valamint azon körülmény, hogy a költő a חסידים nevet ismerte, továbbá hogy az első állami életről mint valami rég letűnt időkorról megemlékezik, (78, 1—67) és számos más jel arra mutat, hogy ezen Aszaf a második templom idejében élt. A 81. zsoltár elején olvassuk: „Énekeljetek istennek, a mi erősségünknek, vigadjatok Jákob istenének. Zengjetez éneket, verjetez a do'ot, a kelle nes hárfát, lanttal együtt. Tik-u bachodes sofar bakeszeh lejom chagenu.“ — Mit jelent ezen szó „bakeszeh“? Erre a kérdésre nem egy adott már feleletet. A talmud azt כנסה-beföldni szóból származtatván, így magyarázza: איהו הן שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ראש השנה azaz: melyik ünnepen van a hold beföldve? Mondd: ros hasanah ünnepen. (Ros has. 8, a.) Ezen magyarázattal nem lehet megbarátkozni a következő okoknál fogva: 1. Ugy tudjuk, hogy ros hasanah-kor a hold nincs

* Tudtunkkal az ily gyűjtések a chebráé s nem küldetnek Palaesztinába. A t. cikkirő a rabbi Maeir baal nesz féle gyűjtéseket látszik itt összetéveszteni a temetések alkalmával történő gyűjtésekkel; ezeket csakugyan célzerűbb volna ily célú fordítani. Szerk.

egészen eltakarva, hanem gyenge sarló alakjában már mutatkozik; hiszen a talmud maga tanítja, hogy ezen ünnep addig ki nem hirdettethetett, míg tanúk nem jelenkeztek, kik a holdat megújulni látták. (u. o. 22, a.) 2. Soha és semmikor ros hasanah „chag“-nak nem nevezetik. 3. Ros hasanah-kor nem haronyáztak sofarral, hanem ezüst trombitával, mint a sz. irás mondja: „Örömetek napján, ünnepeiteken s hónapjaitok kezdetén fujjátok a trombitákat, (הצוֹרֵרֹת) s legyenek nektek emlékül istenetek előtt. (IV. Móz. 10, 10.) 4. Ha ennek daczára föltesszük, hogy e napon kivételesen sofarral haronyáztak volna, hát nem említették a 81. zsoltárban egyedül és kizárólagosan ezen hangszer, hanem valamennyi, örvendetes eseményeknél alkalmaztatott zeneszerszám. (I. Móz. 31, 27.) Azt kell tehát föltennünk, hogy Aszafnak idejében valami rendkívüli fontos s örvendetes esemény adta magát elő, s hogy ez szolgáltatott okot a 81. darab létrejöttére.

Rasi a talmudtól eltérőleg „bakeszeh“ szóban bizonyos meghatározott időpontot lát. A fentjelzett s négy pontba foglalt összeférhetlenséget ő is érezte tehát, de rövid magyarázasi modoránál fogva nem bocsátkozik czáfolgatásba, hanem csak saját véleményének kimondására szoritkozik, azonban szószármaztatásilag ezen véleményt sem indokolja kellően. Hogy mi indította a talmudot ama koránsem igazolt állításra, azt sejdíteni igen, de határozottsággal megmondani nem lehet. Nézetem szerint bizonyítékot akart kikeresni arról, hogy roshanah ünnepét Mózes ideje után is megülték. Mert nem kerülhette ki a talmud figyelmét, hogy épen a két főünnepnek: ros hasanah- és jomkipurimnak, az öt könyvet kivéve, még nyoma sem található a bibliában.

Salamonról olvassuk, hogy midőn a templomot felavatná, összegyülnének hozzá Izrael minden férfiai ethanim havában az ünnepnapon, azaz a hetedik hónapban. . . Tartá pedig Salamon ez időben az ünnepet (sukkoth) s vele egész Izrael hét meg hét, azaz tizennégy napig (I. Kir. 8, 2. 64.) Nehemia könyvében pedig mondatik, hogy Ezra előolvasta a törvényt a hetedik hónap első napján. Másodnapon összegyülnének a törzsfőnökök, hogy figyelembe vegyék a törvény igéit. Megtalálák pedig irva a törvényben, melyet parancsolt vala isten Mózes által, hogy Izrael fiai lakjanak sátrakban, az ünnepen a hetedik hónapban. (Neh. 8.) Ime két igen alkalmas hely és időpont, hol a nevezett két főünnep mintegy készakarva hallgatással mellőztek. Még nagyobb zavart keltett Hezekiel próféta, ki könyvének 40. fejezetében azt mondja: „Fogságunk 25. évében, az év elején (בְּרֵאשִׁית הַשָּׁנָה) a hó tizedikén. . .“ Tehát az ő idejében ros hasanah a hó tizedikére esett, az engesztelés napjáról pedig tudomással nem bírtak. Mindezek a talmudra nézve fontos okok lehettek, hogy az érintett ünnepek legalább egyikét bár erőltetett magyarázattal is a szent iratokból kinyomozza és kifejtse. Nem lehet tehát ezen magyarázatot egyébként venni, mint a mi, t. i. derus-nak, s a vizsgálódónak szabadságában áll בְּנֶסֶךָ szónak valódi jelentését szónyomozásilag és történetileg kideríteni s megállapítani. De ha ros hasanah-t nem, hát mit lehet alatta értenünk?

Friedmann M. tudós hazánkfia és lector a bécsi beth hamidrasnál a 81. zsoltárt még Dávid király ideje előtt, a birák korszakában keletkezteti, a mikor az Egyiptomból való kivonulás élénk emlékezetben volt, és József törzsoke főszerepet vivén az országban, az egész nemzet József nevével említettett. (עֲדוֹת בֵּיהוֹסֵף שְׁמוֹ)

Szerinte az egész darab valamely győzelem alkalmával iratott, s a költemény az Egyiptomból való kivonulásra s az azt megörökítő peszach-ünnepre reflectált. Tik-u bachodes sofar, azaz a megjelölt ismert hónapban, nisanban. „Bakesze“ a peszachbáránynak körülírt neve, e versből származtatva תְּכוֹסוּ עַל הַשָּׁחַ. (I. Bikkurim II. évf. 148.) Szerző, ki egyébként az „Aszaf“ felirásos zsol-

tárokat nem mind egy s ugyanazon Aszafnak tulajdonítja, figyelmen kívül hagyta, hogy a kérdéses zsoltár e versben: וְאִשְׁלַחְהוּ בְּשִׁירוֹת לֵבָם a babiloni fogságról megemlékezik és hogy ennél fogva az egész első állami korszak ki van zárva s tekintetbe nem jöhet. Ezenkívül nehezen vagy épen nem egyeztethető össze ezen magyarázattal ama körülmény, hogy „lejom chagenu“ e g y napig tartó ünnepre szól, ami peszachra nem alkalmazható, továbbá, hogy bakeszeh bachodes szóval correspondál, minél fogva amaz időhatározónál egyéb nem lehet, végre, hogy a József név mit sem nyom, mert az Aszaf írta 78. zsoltárban azt mondja a költő: וַיִּקַּם עֲדוֹת בֵּיעֶקֶב

tehát minden valószínűség szerint változatosság kedvéért alkalmaztatott a rájövő harmadik darabban a József név. Annyiban igaza van Friedmann urnak, hogy a költő előtt régi reminiscenciák lebeghettek, mert a prófétáktól eltérőleg, kiknél Efraim Judával alternál, Jákobot Józseffel szereti viszonyítani. „Elképzelem magamat az ősidőbe, a hajdan éveibe. . . Megváltottad népedet karoddal, Jákob és József fiait. . . Oh Izraelnek pásztora hallgasd meg, ki vezérled Józsefet. . . (Zsolt. 77, 6., 16; 80, 2.)

(Folyt. követk.)

Az izr. felekezeti iskola és a vallásoktatás.

(XII. hozzászólás.)

E lapok szorgalmas olvasója lévén, a vallásosság hanyatlásáról és annak elhárítását célzó eszközökről, úgy szintén a mai zsidó népiskolának a vallásitanításnál követendő eljárásáról folytatott vitát rendesen olvastam s mondhatom, hogy sokat is tanultam azokból. De ennek folytán főképen azon szomorú tapasztalatra jöttem, hogy a zsidó tanítószág legjobbainak, legműveltebbjeinek nagyobb része, értem azokat, kik e vitához szólottak, a balul felfogott haladás által elcsábítatva, őseink vallásának és tudományának hátot fordítottak. Milyen szomorító ez a tapasztalás, milyen szomorító arra nézve, aki azon kívül, hogy felekezete vallását szíven hordja, még az indokokat és tényezőket is ismeri, melyek ennek vessztére törnek. A tanító a gyermekek szellemi teremtője és ha az atyáról mondja a közmondás, „az alma nem esik messze fajtól,“ annál inkább állitható az a tanítóra nézve.

Azért jól esik az embernek látni, hogy egy oly ember, ki műveltségben is kiállja a versenyt a vallástagadókkaal, minő Schlesinger ur, a ki szép soraival azt is bebizonyította, hogy a magyar nyelvnek is teljesen birtokában van, szót emel a bibliatanítás megcsonkítása ellenében és álszégyen nélkül kiáltja a világba, hogy ő hébernyelvtanító, s jó methodusával és szorgalmával e téren is sikert aratott. A nagy távolságon keresztül kezet nyujtok t. Schlesinger urnak mint vele egyetértő. mert engem is két elv vezérel tuskés pályámon u. i. az, hogy először nincsen nevelés vallás nélkül és másodsor, hogy a zsidóvallásra nézve a hébernyelv értése nélkülözhetlen, miből tehát az következik, hogy a zsidó iskolának egyik fő feladata, hogy a gyermek a héber nyelv tudására szert tehessen.

A cél elérésére követendő módszert illetőleg azonban elűt a véleményem a t. kartásétól. Ugyanis nézetem szerint a paedagogika által a nyelvek tanítása terén eszközölt javításokat a hébernyelv tanításánál is alkalmazásba kell hoznunk. Abból, hogy e tantárgy a régi iskolából való, még nem következik, hogy régi módon tanítassék, sőt épen azért még inkább szükséges, hogy reá a paedagogika újabb vívmányait alkalmazzuk. Tehát a módszertan ezen szabálya, hogy valamely idegen nyelv tanítása csak az anyanyelv alapján, vele mindig összehasonlítva, tehát csak akkor történhetik, midőn a gyermek anyanyelvében már némely jártassággal bír, a héber-

nyelv tanításánál is kell, hogy mérvadó legyen. Avval nem azt akarom mondani hogy a héber nyelv tanítása csak akkor kezdődjék, mikor a tanuló anyanyelvének egész nyelvtanát ismeri, mert ilyen halasztás rossz következményü lenne, de igenis véleményem oda terjed, hogy az első osztályban a héber nyelvből csak az olvasás tanítassék; — mert jóllehet az írás-olvasás módszere határozottan követeli, hogy az írás-olvasás megértett szavakból induljon ki, mégis idegen nyelveknél annál is inkább kivétel történhetik, mert tekintélyes paedagogusok az olvasandó szók értése szükségét kereken tagadják. — Annál nagyobb gond fordítassék azonban az anyanyelv ismeretének bővítésére, a mi legjobban a czélszerűen vezetett beszéd és értelem gyakorlatok által eszközölhető.

A nyelvtanításra vonatkozólag másik főszabály az, hogy a tanulónak nem üres szóhalmaz, hanem fogalmak adassanak és hogy a szavakat csak az általuk értett tárgyak segítségével sajátítsuk el a tanulókkal. a mi csak akkor érhető el, ha az idegen nyelvet, kisebb, a gyermek fogalmaköréből merített és azért töle megértett mondatokban nem egész, kikerített olvasmányokban tanítjuk.

Szükségünk volna tehát egy ily tankönyvecskére, mely a héber nyelv tananyagát módszeresen rendezi és a közéletben előforduló kisebb mondatok fordítása által oda törekszik, hogy a gyermekek élőnyelvként tanulják a héber nyelvet. E könyvecske a második osztályban a biblia tanítása mellett, a mit abból az osztályból kihagyni már nem lehet, tőszerepet játszanék és még a harmadik és negyedik osztályból sem volna szabad hiányoznia. A biblia akkor mai feladatainak egyikét, a héber nyelv tanítását, ezen könyvecskére ruházná át és maga csak a vallás és vallásosság terjesztésére szolgálna eszközül, mely célra igen alkalmas sőt a legalkalmasabb könyv kerek e világon.

És ha a zsidók az 1868. XXXVIII. törvényczikk értelmében 6 osztályu iskolákat állítanának, akkor a proféták sőt a vallástant részletesebben tárgyaló könyvek is igen jól beleilleszthetnék a népiskola keretébe, a mire a zsidóságnak annál is inkább szüksége van, mert a középiskolákban a zsidó vallástanítás igen elhanyagoltatik és egyedüli ápolója csakis a népiskola.

Ungvár, 1883. ápril hó 1-én.

Wiener József.*)

LEVELEZÉSEK.

Nagyvárad, 1883. ápril hó 10.

Tisztelt szerkesztő ur!

Előzetesen nyert engedelmével ime megkezdem levelezői tisztemet. Hogy tudósításaimban részrehajtatlan leszek, tán felesleges is ígérnem; hisz keresztény létemre mi indíthatna engemet arra, hogy egyik vagy másik pártnak kedvezek; de igen is ígérem, hogy a tényeket mindig tiszta meztelenségökben fogom e lapok t. olvasói előtt ecsetelni, mert úgy vagyok meggyőződve, hogy az igazsággal még akkor is jó szolgálatot teszünk az ügynek, ha annak érzékenyebb, mert sebes, oldalait érintjük.

A mai antiszemitikus időkben bizonyára azt várja t. szerkesztő ur, hogy az itteni zsidóellenes mozgalmakról tegyek említést; de nagy öröömre nem szolgálhatok ily adatokkal, mert nálunk még csak hirből is alig ismerik e megvetendő mozgalmat, melynek egyéb célja sincsen, mint a zavarosban való halászásra megteremtteni a kedvező alkalmat.

*) Ozikkiró ur most már második dolgozatával szerepel lapunkban s ha nyelvezete egy kissé idegen zamatu, azt annak kell tulajdonítani, hogy ő nem magyar és csak rövid idő óta tanulmányozza azt, jóllehet már érettkori férfiú. Szivleljék meg ezt mindazok, kik magyar tanító létükre egy kukkot sem értenek a magyar nyelvből.

Szerk.

Az itt helyi lapok a napokban nagy megbotrántoztatásuknak adtak kifejezést az itteni orth. pap amaz eljárása fölött, mivel a bold. Ehrlich Ede rabbihelynök temetésén nemcsak, hogy nem tartott gyászbeszédet, de még meg sem jelent. De épugy kárhóztatják őt egy másik hasonló esetért. A napokban ugyanis elhalt egy orth. községbeli metsző, kinek fia a budapesti rabbi-szeminarium hallgatója; ez utóbbi tény oly nagy bűnnek tartja Fuchs rabbi ur, hogy a köztiszteletben álló férfiú fölött e miatt gyászbeszédet mondani vonakodott.

Nem tudom mennyiben igaz a lapok eme hire; de ha csakugyan igaz, akkor emberi szempontból elítélendő eljárása. Mert bármi torlaszok válasszanak is el bennünket ez életben egymástól, a halál kell, hogy minden vizsályt megszüntessen; de még a holttal szemben is makacsul ellenségeskedni, ez nem lelkipásztorhoz illő cselekedet.

Mily sokkal magasztosabban és szebben fogja fel szt. hivatását az itteni haladó zsidók új rabbija, dr. Kohut Sándor. Nincs alkalom, melyet az egyetértés helyre állítására fel nem használna s minden törekvése csak oda irányul, hogy hiveit a szent békére buzdítsa és hazafiúi kötelességük hű teljesítésére figyelmeztesse. Ez az igazi lelkipásztori munka s az ilyen ember meg is érdemli, hogy isten szolgájának neveztessek.

Beköszöntőmmel, úgy hiszem, eléggé igénybe vettem e lapok terét; jövőben azonban behatóbban fogok foglalkozni a helybeli zsidó polgártársak viszonyaival.

Üdv és béke!

K. B.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Helyreigazítás.** Mult számunkban dr. Schoenberger ur neve tévesen van Schoenberger-nek írva.

— **A galicziai átkozódó rabbik** ellen a lembergi törvényszék bünfenyítő eljárást indított meg. Szavczinszky vizsgáló bíró már legközelebb több rabbit fog kihallgatás alá, miután a lefoglalt iratokból alapos gyanu merült föl ellenük, hogy néhai Schreiber rabbi fanatikus elveit a gyakorlatban is meg akarták valósítani. Kiderült továbbá, hogy a lembergi orthodox rabbikusok összeköttetésben állottak némely magyar rabbinnussal is és velök szövetkeztek a haladó zsidók ellenében akik a chederek, zugiskolák megszüntetését s rabbiképző intézetek felállítását óhajtják. A jövő héten Szavczinszky bíró az összegyűjtött anyagot az államügyésznek adja át, aki a rabbikusokat nyilvános erőszakkal fogja vádolni.

— **Dr. Kriszháber Móricz,** Páris egyik leghíresebb orvosa e napokban rövid szenvedés után 49 éves korában elhunyt. Kulába való magyar ember volt és csak 30 éves korában kezdte meg orvosi tanulmányait. Mindjárt pályája elején magára vont tanárai figyelmét, kik a rendkívül szorgalmas, szegény zsidó fiatal embert tőlük kitelhetőleg segélyezték. Még pár évvel azután, hogy elhogyta a párisi egyetemet, a francia főváros legünnepelebb medikusai sorába küzdötte fel magát. Fényes szalonjában a legszívelyesebb fogadtatásra talált minden magyar ember; abban telt legnagyobb öröme, ha Párisba kerülő honfiat valahogy segíthette. Két évvel ezelőtt, mikor hire tetőpontján állott, ellátogatott pesti rokonához; pár hete meghalt a felesége s e csapás annyira lesújtá, hogy fekvő beteg lett s rövid szenvedés után követte nejét a sirba. Elhunyt Párisban is, itteni ismerősei körében is, általános részvétet keltett.

— **A német koronaörökös zsidó ünnepélyen.** A berlini lapok f. hó 10-én a következő hirt közölték: A koronaörökös részt vett a zsidó árvaház alapítási ünnepélyén. Auerbach rabbi, a kultus miniszterium előadó tanácsosa, igen emelkedett szabadelvű vallási szellemben tartott beszédet mondott, melyben a toleranciát mint a porosz állam főszlopat dicsérte.

SZÉPIRODALMI CSARNOK.

Jokli.

(Rajz egy szomszéd kis sváb faluból.)

Szentesi Rudolftól.

(Folytatás)

A hajdani ellenséges indulat egy kedvezőbb áramlatba csapott át. Az egész falu érezte mintegy, hogy egy nehéz nagy tartozást kell lerónia a Jokli iránt. Igen, a falu lelkiismerete megmozdult, mikor Jokli tiz év múlva épen oly porosan, megtépázva, batyuval a hátán, kimért ünnepélyességével újra bevonult. És nem lehetett többé panasza, hogy nem látják szívesen, hogy megtagadják tőle a szállást, hogy gunyolják vagy incselkednek vele. Az igaz, hogy az idők is megváltoztak, a törvény is megváltozott. A Jokli fajtájának nem írta elé többé senki, mennyi ideig időzhet egy helyben. A kisbíró mogyorófpálczájának nem volt hozzá semmi köze, mert Jokli nem volt sem csavargó, sem koldus, hanem a maga szegény embere, kinek nem ad senki semmit és aki nem is kér senkitől semmit. És nem szaporodott-e a falu felvilágosodott emberekkel? Nem jött-e haza a katonaságból Scheiter Flórián, az ujkori eszmék hirdetője, ki Joklit első pillanattól fogva pártfogásába vevé? . . .

És az évek multak és az emberek öregedtek, és rendre kidőlték az élők sorából. Jokli is vénült. Egyre rövidebb kirándulásokat tett és egyre hosszabb pihenőket tartott. Utóbb már csak nagyritkán hagyta el a falut, melyhez az ő Toncsi lova szomorú emléke csatolta.

A fentirt nyári délután Jokli kiült a ház előtti padkári sütkérezni. A kis kertből gyönyörű almák kandikáltak elé a sötét lomb alól. Jokli megáhitotta. Felkelt a padkáról, hogy egy almát szakítson magának. Alig tett azonban pár lépést előre, hirtelen hanyat fordult.

Abba az almába már csak a más világon fog beleharaphatni.

* * *

Amikorra Csámpás a kisbíró a faluházához visszaérkezett, hogy helyét a disponibilitásba helyezett deresen, a gangon elfoglalja és a szokatlanul fárasztó körut bevégeztével az áldott nyugalom ölére hajtsa kopaszodni kezdő fejebujját: már akkora egybegyült az érdemes előljároság, körülülték a hosszú tölgyfaasztalt, meggyújták a nagy olajos lámpát, mely a mestergerenda közepéről függött alá az asztal közepére és megindult a tanácskozás.

— Hörts etz Moahna! (Halljátok férfiak!) = kezdé áhítatos mély fohászszal szélesszáju bíró-Szepe, hatalmas tenyereit előre nyujtva és méléző tekintettel maga elé nézve, mint mikor az ember templomban a kalapjába imádkozik. — Egy nem mindennapi esemény folytán hittem össze kelmeteket, hogy tanácsot ülünk . . . A Jokli meghalt . . .

Itt bíró-Szepe egy kis művészi szünetet engedett meg magának, hogy a kijelentés fontosságát hangsúlyozza, de minden észlelhető hatás nélkül. A kupaktanács tagjai közül, ki a függő lámpának a padlásra vetett sugárkarikáit bámulja, ki az asztalra néz, ki pedig dolmánya pitykéit olvassa. Egyhangu, közönyös képeiket butának tűnési fel a kelletlenség és az unalom.

De még Scheiter Flórián, a Jokli pártfogója arczán, ki ott ül az asztal végén szemben a nótáriussal, sem észlelhető a legkisebb megindulás sem; tartozó kötelességünknek tartjuk azonban följegyezni, hogy Scheiter Flórián sem a sugárkarikákat nem bámulja, sem a dolmánya pitykéit nem számlálja, hanem a helyett egy régi ujságlap betűit bujja, mely foglalatosságába annyira belemerült, hogy az érdemes gyülekezet iránti tiszteletből, melynek maga is „ténykedő“ tagja, megfeledezve:

nagy lelkinyugalommal fölrakta könyökeiket az asztalra és úgy tesz, mintha otthon volna.

Mint tudjuk, Scheiter Flóriánnak szenvedélye az ujságlap-olvasás. Ah, milyen derék ujságlap-olvasó is az a Scheiter Flórián! Neki tökéletesen mindegy akár a tegnapi akár a tegnapelőtti szám, akár a tavaly nyári. A dátumot úgy se nézi meg soha. Minek? Hisz az vajmi közönyös. Az igazság el nem évül, és Scheiter Flórián becsületes lelkéhez sohse fért hozzá a kételynek egy árnyéka sem, hogy a mit az ujságok irnak, nem a legutolsó betűig csalhatatlan és igaz!

De térjünk vissza a tanácskozáshoz.

— A Jokli meghalt . . . ismétlé bíró-Szepe még egyszer és folytatni akarta mondókáját, de nem volt ideje megtoldani a többi ragasztékkal, mert egy bömbőlő hang mély bassusa belevágott a szavába:

— Ha meghalt, isten hírével el kell temetni! . . .

Ez olyan mondás volt, a mit elmondhatott volna akárki, de még se mondhatta, nem merte volna odamondani más, mint Kaczkiás Máté, a közgyám, ismeretes házsártos ember, a kupaktanács kebelében az egyetlen szál oppositio, ki bíró-Szepe egy szavát sem hagyhatta megjegyzés nélkül.

— Ép az, hogy el kell temetni — replikált bíró-Szepe, diadala érzetében lesújtó pillantást vetve ellenfelére; — de ki temesse el és hová temessük?

— A temetőbe! — jegyzé meg ártatlanul a Tibli Hanzi esküdt, a ki nem találta fel a puskaport és így azt se bírta felfogni, hogy mi van azon nevetni való, ha ő azt mondja, hogy a Joklit a temetőbe kell temetni. Bizony pedig azon akkorát kaczagtak, hogy egy kis kartácsnak is bevált volna. Még a bíró-Szepe sem állhatta meg nevetés nélkül, pedig ő már egy álló esztendő óta gyakorolta magát abban a bölcs erényben, hogy a tekintélyt annyira csorbitó nevetésről egészen leszokjék és titokban irigyelte annak a Scheiter Flóriánnak kiborotvált komoly katonaképét azzal a tekintélyes ugorkorral a középben, mely soha mosolyra nem fanyarodott.

Scheiter Flórián most nem mosolygott, de bizonyos fitymáló kifejezés suhant el szájszögletei felett, midőn feddőleg felpillantott és az ujságlapot nagy lelkinyugalommal összehajtogatta.

— De már azt nem jól mondta, Tibli sógor — szólalt meg újra Kaczkiás Máté a közgyám; — mert az ellenkezik a vallással. Jó lesz, ha ezt is felírja kelmed a gyónóczédulájára. Bizony megérdemelne érte egy kis poenitenciát . . .

— No, no! Nem kell azt mindjárt olyan szó szerint venni — veté közbe magát Róka koma, a törvénybíró, ki a falu tanácsában rendszeren a békéltető szerepét szerette játszani; — nem is úgy gondolta azt a Tibli sógor, hogy a temetőbe temessük; a zsidó Jokli nem juthat se a más világra, sem a mi temetőnkbe, mert ahhoz csak igaz katolikus embernek van jussa; de hát nyilván akkép értette a Tibli sógor, hogy minekután a Jokli meghalt és eltakarítani csak kell, hát temessük el a temető árkán kívül a gádorba, a hova a korelás muszkát elástuk negyvennyolczban . . .

— Negyvenkilenczben! — vágott közbe Scheiter Flórián.

— A revoluczió alatt — szóló békéltető Róka koma.

— Az nem is egy muszka volt — hanem tizen egy muszka! — kiáltott felülkerekedve Kaczkiás Máté a közgyám.

— Oszteg azok nem is a korelába haltak meg, hanem a nyers ugorkába! — böffenté ki diadalmasan a Tibli Hans, helyreütni akarván előbbi kudarczát.

(Folyt. követk.)

Felelős szerkesztő: Zsengeri Samu.